

Симчук Анатолій Степанович,
старший викладач кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досягнення завдань кримінального провадження щодо швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень, а також охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження неможливе без належної правової регламентації початку досудового розслідування нормами чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК). Більшість дослідників і практичних працівників вважали цей інститут радянського кримінального процесу однією з гарантій прав і законних інтересів учасників кримінального процесу [5, с. 123].

Початок досудового розслідування відповідно до положень ст. 214 КПК, у загальному розумінні полягає тому, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) та розпочати розслідування. Кримінальний процесуальний закон, також визначає й інші найбільш суттєві положення цього процесуального інституту (наприклад: особливості початку досудового розслідування у разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України; перелік відомостей, які носяться ЄРДР тощо).

Загалом, правове регулювання початку досудового розслідування викликає численні дискусії серед правозахисників, працівників правоохоронних органів, а також у науці кримінального процесуального права.

Наприклад, О. Ю. Татаров, веде мову про позитивність скасування у чинному КПК інституту «порушення кримінальної справи», адже відсутність інституту дослідчої перевірки дозволить уникнути повторного проведення деяких процесуальних дій, які необхідно проводити в рамках дослідчої перевірки (наприклад: опитування - допит; довідка спеціаліста - висновок експерта) [7, с. 24].

Діяльність з початку досудового розслідування, на погляд В. В. Вапнярчука, відповідає всім критеріям самостійного провадження (оскільки є системою процесуальних дій в межах кримінально-процесуальної форми досудового провадження, які обумовлюють виникнення певної сукупності процесуальних відносин, та які спрямовані на виконання єдиного завдання), й цілком правомірним є розуміння й дослідження цієї діяльності саме як самостійного провадження, яке може бути названо «провадженням щодо початку досудового розслідування» [2, с. 178].

На противагу цьому, у правовій літературі, існує і твердження про те, що встановлений новим КПК порядок відкриття кримінальних проваджень і початку досудового слідства є суттєвим регресом у питаннях захисту інтересів потерпілих від кримінальних правопорушень взагалі і дуже серйозним інструментом протиправного тиску на бізнес [1, с. 436].

Розглядаючи питання про недосконалість правової регламентації початку досудового розслідування у нормах кримінального процесуального закону, правозахисниками вказується й на те, що на практиці трапляються непоодинокі випадки, коли заяви про злочин реєструються як звичайні звернення громадян, що взагалі виключає провадження за ними відповідно до норм КПК України, тому потерпілий стикається зі звичайною бездіяльністю органів досудового розслідування, яка виявляється у невнесенні заяви про злочин до реєстру. Ця проблема розкривається у тому разі, якщо заява про злочин навіть не потрапила до конкретного слідчого органу досудового розслідування, адже, хоча кодекс і надає право оскаржити таку бездіяльність слідчого, однак заявник зіштовхується з проблемою відсутності конкретного слідчого, чия бездіяльність слід оскаржити [6].

Така теза з частково вірною за наступних аргументів. Дійсно, на практиці трапляються випадки коли органи досудового розслідування безпідставно не реєструють очевидні звернення осіб про вчинені кримінальні правопорушення. Про такий стан протиправних дій правоохоронних органів свідчать відповідні дані Генеральної прокуратури, отримані у результаті нагляду за діяльністю органів досудового розслідування. зокрема за 3 місяці 2015 року було виявлено 1116 порушень Закону, допущених при реєстрації заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення [3]. Однак, не призначення слідчого, який здійснюватиме досудове розслідування керівником органу досудового розслідування, відповідно до положень ч. 1 ст. 214 КПК, не є перешкодою для оскарження відповідної бездіяльності у порядку визначеному статтями 303-308 КПК.

Аналізуючи процесуальну літературу, погляди практичних працівників

та правозахисників щодо початку досудового розслідування, варто звернути увагу на наступні напрями реформування цього процесуального інституту, зокрема, щодо: додаткової законодавчої регламентації понять «привід» та «підстава» для початку досудового розслідування»; зміст та форма заяви і повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; оскарження дій і рішень органів досудового розслідування та прокурора щодо фактів внесення чи невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а також інших процесуальних дій; процесуального статусу учасників кримінального провадження (наприклад, в окремих випадках пропонується визначити статус особи, щодо якої внесено відомості до ЄРДР); розуміння поняття «джерело обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення» у розумінні ч. 1 ст. 214 КПК; проведення процесуальних дій до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР (наприклад, за своєю суттю крім огляду місця події уповноважена службова особа, може затримати особу у порядку ст. 208 КПК); додаткового встановлення підстав для відмови внесення відомостей до ЄРДР (наприклад, якщо заява не містить ознак кримінального правопорушення, а явно стосується сфери цивільно-правових відносин) тощо.

Список використаних джерел:

1. Бучинський Й. Початок досудового розслідування за ст. 214 КПК - узаконений протиправний тиск на бізнесову спільноту / Й. Бучинський // Юридична Газета. - № 42-43 від 9 груд. 2014. - С. 436-437.
2. Вапнярчук В. В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України / В. В. Вапнярчук // Актуальні проблеми права: теорія і практика. - № 26. - 2013. - С. 177-186.
3. Звіт про роботу прокурора за 3 місяці 2015 року / Генеральна прокуратура України : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : БІР://[^]м^гм^гр[^]оу.іа/іа/8І8І2011.Біт1с=1[^]о.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-УІ від 13 квіт. 2012 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Маслій О. Філософія новелізації кримінального процесуального законодавства в Україні / О. Маслій // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2013. - № 2. - С. 121-125.
6. Песков В. Новий КПК очима практиків: перші підсумки застосування / В. Песков : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/343-novyy-kpk-ochyma-praktykiv-pershi-pidsumky-zastosuvannya>.
7. Татаров О. Ю. Початок досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України / О. Ю. Татаров // Програма конференції «Новації кримінально-процесуального законодавства» (6 лип. 2012 р., м. Дніпропетровськ) : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.dduvs.in.ua/assets/files/news3/KPK/material1.doc.